

GRADA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 52
Godina XXVI
Novembar, 2021.
[str. 93-102]

© Monos 2021

GRADA

Budžet gradske Općine Gračanica za 1901. godinu

Mina Kujović

Dostupni arhivski dokumenti iz perioda austrougarske uprave (1878. – 1918.) o budžetskom poslovanju lokalnih uprava u bosanskohercegovačkim gradovima, među kojima i u Gračanici, pružaju dragocjene podatke, jer osim podataka o ekonomskom stanju općine, daju nam i podatke o prilikama u gradu i životu njegovih građana u određenom periodu. Za ovaj prilog koristili smo godišnje proračune budžeta općine Gračanica za 1901. godinu. Iz njih možemo saznati kakva je tada bila ekonomska moć općine (kotara) Gračanica, te kako i koliko se sredstava u gradskoj upravi ostvarivalo od općinskih prireza i koliko i kako su se planirali potrošiti u 1901. godini.

Ključne riječi: Gračanica, godišnji proračuni, općinski prihodi (prirezi), općinski rashodi

UVOD

U okviru poreske politike u Bosni i Hercegovini, nakon dolaska Austro-Ugarske, 1878. godine, uvedene su dvije vrste poreza, neposredni i posredni. U posredne poreze spadali su porezi, vezani za poljoprivrednu proizvodnju, obrte i rentijerstvo i bili su značajan izvor prihoda Zemaljskog budžeta Bosne i Hercegovine. Neposredni porezi su se dijelili na dvije kategorije: prvu, koju su ubirale općine kao dio svojih budžetskih prihoda – prihodi gradskih općina, i drugu – koja je išla u bužet Bosne i Hercegovine.¹ U prvu kategoriju, koja nas ovdje i zanima, spadali su prihodi od uvoza, od prodaje stoke, od klanja stoke u gradskoj klaonici, za vaganje svih vrsta robe, za telaliju – oglašavanje, pristojbe za korištenje općinskog zemljišta za razne sajmove i drugo. Zemaljski erar je ustupio općinama sve neposredne poreze iz prve kategorije² i oni su služili za pokriće troškova općinske uprave pa je zato jedan od glavnih zadataka općinskih

¹ Izvještaji o upravi Bosne i Hercegovine, Zagreb, 1906, str. 384-396).

² U drugu kategoriju spadali su porezi na: pivo, rakiju, šećer, mineralna ulja.

ureda i bio uredno vođenje općinskih prihoda i troškova. Sve su općine bile dužne Zemaljskoj vladi dostavljati "izvadke iz zapisnika" sa datumima održanih sjednica, zaključcima sa sjednica i godišnje proračune budžeta, odnosno godišnje planirane i ostvarene prihode, te obrazloženje za svaki ostvaren utrošak. Za svaku pojedinu stavku trebalo je navesti visinu utrošenog novca i obrazloženje, ako je utrošak veći bio od planiranog, odnosno manji. Na temelju tih zapisnika, moguće je pratiti budžetsko poslovanje svih bosanskohercegovačkih općina, pa i gradske opštine Gračanica. Zapisnici su pisani na formularima sa utvrđenim rubrikama (popis prisutnih vijećnika, zaključci, potpisi gradonačelnika i podnačelnika). Za svaku narednu kalendarsku godinu uredno je ispisivan popis prema utvrđenim (zadatim) rubrikama godišnjih planiranih prihoda od "ubranih" neposrednih poreza (prikupljenih općinskih daća) i potreba (općinskih troškova) prema sljedećim stavkama: I – Potrebe općinskog ureda, II – Redarstvo, III – Zdravstvo, IV – Ceste građevine, V – Školstvo (nastava), VI – Vatrogastvo, VII – Rasvjeta grada, VIII – Ukonačenje vojske, IX – Sirotinjstvo, X – Poljoprivredni troškovi, XI – Troškovi pobiranja općinskih daća, XII – Razni troškovi.

Uz budžetske spise, koji su razmatrani i usvajani na sjednicama gradskog zastupstva i dostavljani Zemaljskoj vladi u Sarajevu na usvajanje, redovno je dostavljan i izvod iz zapisnika koji su potpisivali: gradonačelnik, podnačelnici i po jedan član gradskog vijeća. Proračuni godišnjeg budžeta i izvodi iz zapisnika sa sjednica gradskog pogla-

varstva, koji su se slali Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu, objedinjavani su za svaku kalendarsku godinu u zaseban omot za svaki grad zasebno i adaktirani među opće spise Zemaljske vlade u seriju *Općine*, pod određenom šifrom i podšifrom. U omotu koji se odnosi na grad Gračanicu za 1900. godinu³ adaktirana su 23 predmeta.⁴ Posljedni je predmet *Proračun općine Gračanica za 1901. godinu* i sadrži sljedeće spise: *Iskaz o prihodima i rashodima u 1900. godini*, *Pravilnik i cijenovnik za naplatu općinskih poreza u Gračanici za 1901. godinu*, pod naslovom *Pravilnik i cijenik glede pobiranja općinskih daća u Gračanici za 1901. godinu*, preliminarni planovi prihoda i potreba za narednu 1901. godinu pod naslovom *Proračun općine Gračanica za godinu 1901* te *Obrazloženje pojedini stavki proračuna za 1901. godinu*.

ISKAZ O OSTVARENOM BUDŽETU U 1900. GODINI U OPĆINI GRAČANICA

Iskaz pod punim naslovom *Iskaz o proračunskoj predidućoj godini postignutih, odnosno nadati se imajućih uspjeha rukovanja* popunjeni je formular sa rubrikama koje se odnose na datume (prihodi i rashodi za svaki pojedini mjesec), planirani i ostvareni. Planirani budžet je bio 23.550,00 K, a ostvaren 22.102,00 što znači da je ostvareni prihod bio manji za 1.448,00 K. Najveći manjak je ostvaren u oktobru i novembru 1900. godine, jer se općina Gračanica još oporavljala od velikog nevremena u kojem je jak grad (led) poharao cijelu općinu.⁵ Iskaz je u ime Gradskog načelstva potpisao Ganibeg Muftić⁶ pa je ovjeren prosljeđen u Kotar-

3 ABH, FZV, 1901. Šifra 23-114

4 U omotu (košuljici) sa spisima koji se odnose na gračaničku općinu za 1900. godinu evidentirana su 23 spisa, ali je sačuvano 20. Spisi se odnose na prepisku između Kotarskog ureda Gračanica, Okružne oblasti Donja Tuzla te prepisku Okružne oblasti Donja Tuzla sa Zemaljskom vladom u vezi sa o gračaničkom općinom

5 O nevoljama koje su zadesile Gračanicu krajem 1900. godine i njenu okolinu Zemaljskoj vladi je 7. juna 1901. godine posao i Fridrih Foglar predstojnik Okružne oblasti Gornja Tuzla. (ABH, ZV, opći spisi, šifra 23-116/7 -1901.)

6 Ganibeg Muftić je bio gradonačelnik Gračanice od 1893. do 1907. godine, potpisivao se na zvaničnim dokumentima na dva pisma: arapskim i latinicom.

[illegible]

ski ured Gračanica. Tadašnji kotarski predstojnik Isidor Ličanin⁷ je Iskaz, uz popratni dopis, prosljedio u Okružnu oblast Donja Tuzla, a odatle uz popratni dopis Okružnog predstojnika Fridriha Foglara⁸ prosljeđen je u Sarajevo, Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu.⁹

PRAVILNIK I CIJENOVNIK ZA NAPLATU OPĆINSKIH POREZA U GRAČANICI ZA 1901. G.

Pravilnik i cijenik glede pobiranja općinskih daća u Gračanici za 1901. godinu kao sastavni dio budžetskih dokumenata usvojen je na sjednici Gradskog zastupstva u Gračanici 1. septembra, a odobren 3. decembra u uredu Zemaljske vlade u Sarajevu. Pravilnik je u ime poglavara Zemaljske vlade potpisao "odijelni predstojnik". Potpis je nečitak. Pravilnik je napisan u nekom od ureda u Zemaljskoj vladi, odštampan u dva stupca, jedan pisan latinicom, a drugi ćirilicom i dostavljan u sve bosanskohercegovačke gradove. Kod svake pojedine stavke ostavljena je prazna linija na koju su u Gradskoj upravi u Gračanici unijeli visinu pojedinih daća. Sve su cijene navedene u krunama (K) i helerima (h).¹⁰ Ispod naziva pravilnika *Pravilnik i cijenik glede pobiranja*

općinskih daća za područje općine Gračanica u rukopisu je dopisano "kojoj se opseg proteže na katastralne općine Karanovac, uključivo željeznički kolodvor Gračanica u opsegu 300 m".

Pravilnik sadrži 38 paragrafa (članova), a podijeljen je na 8 poglavlja, od A do H. Prvo A poglavlje se odnosi na uvozninu (uvozne pristojbe) i prema paragrafu 3 iz ovog Pravilnika uvoznina se morala općinskom Poglavarstvu Gračanica uplatiti i prije nego se roba uveze, a za uzvrat, stranka je dobijala potvrdu (buletu) "koju je dužna nadzora radi svakom službenom organu općine na zahtijev pokazati". Planirane daće za 1901. godinu u Gračanici na uvezenu robu bile su od 0,6 helera do 24 krune (K), a visina je zavisila od količine i vrste robe.¹¹ Poglavlje B se odnosi na ubiranje prihoda od *mesarine*, odnosno od prodaje stoke. Trebalo je u opštinsku kasu uplatiti od 5 K do 20 h, što je zavisilo od vrste i težine goveda,¹² dok je u poglavlju C regulisana pristojba naplate za korištenje općinske klaonice.¹³ Poglavlje D odnosi se na kantariju, to jest porez na vaganje. Kantarija se plaćala za svu robu i svu hranu koja je vagana za prodaju na pijaci "i to svaki put kad se proda" u visini od 10 do 20 helera,

7 Isidor Ličanin je bio kotarski predstojnik Gračanice od 1900. do 1905. godine.

8 Fridrih Foglar je bio predstojnik u Okružnoj oblasti Donja Tuzla od 13. januara 1894. do 9. aprila. 1912. godine.

9 Austro-Ugarska Carevina je temeljem člana 25 Berlinskog mirovnog ugovora, tokom jeseni 1878. godine, okupirala Bosnu i Hercegovinu, a već 1. januara 1879. u Sarajevu počela je sa radom Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu. Ova je Vlada bila podređena Zajedničkom ministarstvu financija u Beču, a na području Bosne i Hercegovine bila je nadređena okružnim oblastima. Zemlja je bila podijeljena na šest okružnih oblasti. U okviru okružnih oblasti niži teritorijalni organi su bili kotarski uredi (sreska načelstva koja su bila administrativno podređena okružnim oblastima). Kotarski ured Gračanica bio je u okviru Okružne oblasti Donja Tuzla, pa su spisi koji se odnose na Gračanicu prvo dostavljani toj okružnoj oblasti, a odatle su prosljeđivani u Sarajevo Zemaljskoj vladi.

10 U Austro-Ugarskoj Monarhiji su do 1892. godine kao novčane monete plaćanja u opticaju bile forinta i florin. Kruna ili korona je bila službeno sredstvo plaćanja od 1892. pa sve do raspada Monarhije, 1918. godine. Kruna se dijelila na sto helera, a od 1900. godine bila je jedina važeća valuta u Monarhiji, mada su forinta i florin još neko vrijeme bili u opticaju. Vrijednost krune je bila 304,00 mg zlata. (Internet)

11 Npr., na količinu od 100 kg kafe u kasu Poglavarstva Gračanica trebalo je uplatiti 6 K, a na 100 kg šećera 4 K.

12 Npr., plaćalo se prije klanja za vola, kravu, bika, ako su imali težinu veću od 80 kg 5 K, dok se za sitno blago (ovce, koze ispod godinu dana starosti) plaćalo 20 h.

13 Za klanje goveda težih od 25 kg plaćano je 40 h po komadu, a za lakša 20 i za sitnu stoku (ovnovi, ovce, jagnjad, koze, kozlići) 10 h po komadu.

dok se za jedna kola sijena (bez vaganja) ako se prodaju na pijaci plaćalo 60 h, a za kola slame 40 h. Poglavlje E se odnosi na behiju, pristojbu koja se plaćala za prodanu veliku rogatu stoku: konja, magarca, mazgu sa 2,5% prodajne cijene.¹⁴ Poglavlje F odnosi se na prikupljanje općinskog poreza od telalije. Pristojba za izvikivanje (telaliju) kod prodaje, iznosila je 5% od cijene nekretnine i pokretnih stvari koje su bile predmet prodaje. Poglavlje G nosi naziv *Pijacovina*. U pravilniku je navedeno da se *Pijacovina* plaća “u svrhu uzdržavanja sajmenog mjesta i za pokriće uzdržavanja reda na pazaru.”

Privredni razvoj Gračanice u velikoj mjeri zavisio je od trgovine i izgradnje željezničke pruge, a najvećim dijelom od poljoprivrede i stočarstva. Zato su gradska pijaca i različiti sajamski prostori na kojima je prodavana i razmjenjivana različita roba bili veoma bitni za punjenje općinske kase. Ova grana općinskih daća najviše je i napredovala zbog življeg prometa sitnom stokom za vrijeme pazarnih dana i na redovnim sajmovima kad su na općinskom zemljištu izlagani za prodaju razni predmeti, roba i sitna stoka.¹⁵ Posljednje poglavlje H–*Psetarina* odnosi se na porez za posjedovanje pasa. Vlasnici pasa, bez obzira na rasu, bili su obavezni plaćati godišnju taksu od 1 K.

PRORAČUN OPĆINE GRAČANICA ZA 1901. GODINU

Uz preliminarne proračun prihoda i planiranih potreba gradske uprave Gračanica za 1901. godinu pod nazivom *Proračun općine Gračanica za godinu 1901.* su i dva izvoda iz zapisnika gradskog zastupstva u Gračanici iz septembra i novembra 1900. godine.¹⁶ Zapisnik br. 20 je datiran 1. septembra 1900. godine i odnosi se na sjednicu na kojoj je obavljeno “preliminiranje proračuna” za 1901. godinu, te ustanovljenje cijenika i tarifnika po kojima će se općinski dohodci u budžetskoj 1901. godini pobirati.¹⁷ U zapisniku se, između ostalog, navodi da se u općinski proračun “nakon ispitivanja svih stavaka proračuna preliminar sa redovitim potrebama (...) ništa nije uvrstilo što se ikako mimoći moglo.”

Općinski proračun je predviđao prihode u visini od 24.020 K, a rashodi su planirani u iznosu od 23.617 K. Proračun je odobren i ovjeren u Sarajevu u uredu Zemaljske vlade 3. decembra 1900. godine. Crvenom olovkom su unesene cifre koje je odobrila Zemaljska vlada. Prihodi su isti kako je “proračunalo» gradsko zastupstvo, dok su odobreni rashodi viši i povećani su za 1.000 k., pa su iznosili su 25.020. K.¹⁸

14 Paragraf 20 ovog Pravilnika predviđao je kaznu za prodaju stoke “mimo pazara putem tajnog dogovora”. Za slučaj da se to desi “prestupnik” je morao platiti duplu behiju i kaznu u visini od 50 K. Iz tog dijela isplaćivao se dio “dojavitelju.”

15 Ovaj je porez pobiran za mjesto na sajmištima, a visina je zavisila od veličine zauzetog prostora i kretala se od 0,4 h do 50 h. za općinsko zemljište. Visina ovog poreza je zavisila i od vrste robe dodijeljenog mjesta.

16 Prvi zapisnik nosi broj 20 i odnosi se na 1. septembar 1900. godine, a drugi nosi broj 27, a napisan je 17. novembra 1900. godine. Znači da je bilo još zapisnika, ali iz dostupne arhivske građe nije se mogao utvrditi njihov broj. Zapisnik br. 20 se odnosi na usvajanje općinskog godišnjeg budžeta, a drugi na odluku o povećanju cijena na uvoz petroleja, jer je u gradskom budžetu trebalo obezbijediti novac za rate općinskog kredita koje su prispjele za naplatu, a nisu uračunate u već usvojeni godišnji budžet.

17 Na sastanku su bili gradski vijećnici: gradonačelnik Ganibeg Muftić, podnačelnik Pero Ivanišević, općinski vijećnici Mujaga H. Prohić, Mula Mahmut Hifziefendić, Simo Milisavljević, Isak Danon, Rašidaga Rašidagić, H. Ahmet Spahić i Dimitrije Stefanović. a u “svojstvu vladinog povjerenika poglaviti gos. Isidor Ličanin, kotarski predstojnik u Gračanici, te perovoda Stanko Popović. Zapisnik su potpisali, ispred Gradskog zastupstva gradonačelnik Ganibeg Muftić, podnačelnik Pero Ivanišević i vijećnik Isak Danon.

18 Na posljednjoj strani obračuna su pečati Gradskog poglavarstva Gračanica i potpis Ganibega Muftića, gradonačelnika Kotarskog ureda Gračanica, zatim potpis kotarskog predstojnika Isidora Ličanina, te pečat Zemaljske vlade i potpis odijelnog predstojnika.

Navodimo cifre (brojeve u krunama) koliko je gradsko zastupstvo u Gračanici planiralo potrošiti općinskog novca po naslovima od tačke I do XII:¹⁹ I–Općinski ured (2.816 K), II–Redarstvo (3.418 K), III–Zdravstvo (1.500 K), IV–Cesta i građevine (1.620 K), V – Nastava (8.863 K), VI – Vatrogastvo (1.600 K), VII–Rasvjeta grada (660 K), VIII–Ukonačenje vojske (100 K), IX – Sirotinjstvo (300 K), X–Poljoprivredni troškovi (1.300 K), XI–Troškovi samouprave (1.060 K) i XII–Razni troškovi (800 K)

Pokrića navedenih troškova dolazila su iz planiranih dohodaka općinskog imetka i općinskih daća: Najamnina od općinskih zgrada (200 K), Uvoznina – trošarina²⁰ (11.400), Behija²¹ (4.000 K), Zebhija²² (2.800 K), Klaonica²³ (400 K), Kantarija²⁴ (4.000 K), Telalija²⁵ (600 K) i Pijacovina²⁶ (1,600 K).

OBRAZLOŽENJE POJEDINIH STAVKI PRORAČUNA ZA 1901. GODINU

U *Obrazloženju* je navedeno pojedinačno za svaku stavku, na što se planiraju potrošiti planirani novci iz općinskih prireza. U zasebnu rubriku koja se odnosi na obrazloženje potrošnje najčešće je navedena primjedba da je planirana potrošnja “kao i prošle godine”, a ako je predložena suma veća nego prethodne 1900. godine, onda je i napisano obrazloženje.²⁷

Navodimo sve stavke za poglavlja od I do XII i obrazloženja o predloženim povećanjima jer smatramo da taj popis pokazuje ne samo kako je Gradska uprava raspoređivala trošenje općinskog novca prikupljenog iz različitih daća, nego i koliko je bila razvijena i pruža sliku tadašnjeg života u gračaničkoj gradskoj sredini.

I–Općinski ured: (Gradsko poglavarstvo) 2.816 K planirao je potrošiti na sljedeće stavke: funkcionalni doplatak gradskog

19 Na stranicama bjanko odštampane tipske sveske u koju je trebalo u zadate rubrike unositi podatke, pored rubrika za redni broj I naziv stavki bila je rubrika “predlog ” sa četiri kolone. U prvoj koloni upisana je preliminarna cifra Općine Gračanica, u drugoj cifra kotarskog ureda Gračanica, trećoj Okružne oblasti Donja Tuzla, a u četvrtoj su crvenom olovkom upisane cifre Zemaljske vlade u Sarajevu. U kolonama koje se odnose na Kotarski ured i Okružnu oblast nema niti jednog ispravka predloženih brojeva Gradskog vijeća Gračanica, a na nekoliko mjesta u koloni koja se odnosi na Zemaljsku vladu ima povećanja, a nema niti jedno smanjenje predloženog općinskog prijedloga.

20 Uvoznina je pristojba na uvezenu robu, a njena visina je utvrđena *Pravilnikom i cijenikom*, a visina je zavisila od vrsta robe i namirnica.

21 Behija se plaćala u visini od 2,5 % od prodane cijene velike rogate stoke, konja, magaraca, (mula) mazgi

22 Zebhija je općinski prihod od zaklane stoke – mesarina.

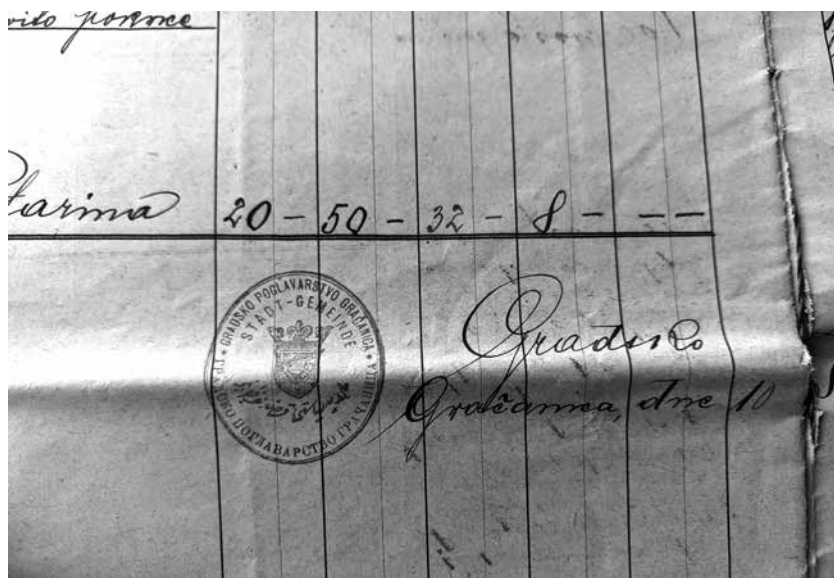
23 Mesarina se plaćala prije klanja u gradskoj klaonici, ako se meso namjeravalo prodavati.

24 Kantarija je porez (pristojba) za vaganje svake vrste robe na gradskoj pijaci, a visina pristojbe je zavisila od težine, do 100 kg 20 h, težina do 50 kg 10 h, a za lakšu robu i manje.

25 Telalija je bila oglašavanje za prodavanje nekretnina, krupne stoke i različite robe, a tako se nazivala i pristojba koja je davana općinskom telalu za oglašavanje (uzvikivanje) i iznosila je 5% od cijene nekretnine i pokretnih stvari koje su bile predmet prodaje. Telal je plaćan iz gradskog proračuna.

26 Pristojba za pijacovinu plaćala se za mjesta na sajmištima, za mjesta na trgu, a visina je zavisila od toga da li je zakupljeno mjesto pod drvenim ili platnenim šatorom ili na otvorenom prostoru.

27 Sveska (knjiga) za obrazloženje pojedinih stavki preliminarog budžeta za 1901. godinu sadrži sljedeće kolone: u prvu se upisuju naslovi poglavlja i unutar njih nazivi pojedinih stavki, u drugu prijedlozi planiranog novca za svaku pojedinu stavku, u treću koliku je visina svake pojedine stavke bila 1900. godine, a u četvrtu koliku je bila 1899. godine. U kolone od 5 do 7 trebalo je unijeti eventualna objašnjenja, za povećanje, odnosno smanjenje planiranih potreba. Obrazloženje za neke stavke upisivalo je samo Gradsko poglavarstvo Općine Gračanica, dok su predstojnici Kotarske uprave Gračanica i Okružne oblasti Donja Tuzla u kolonama koje su se na njih odnosile upisivali samo napomenu da su “suglasni sa prijedlozima i potpisivali se.

načelnika (1.000 K), beriva (plaća) blagajnika (1.200), plaća telala, ujedno i palitelja lampi (288 K), za troškove općinskog ureda (pisarnički paušal, ogrijev, za osiguranje općinskih zgrada, za navijanje gradske "sahat kule") predviđeno je 328 K.

II – Redarstvo: Za beriva (plate) "nadzaptije" (720 K) i pet "zaptija" po 480 K planirano je 2.400 K plus 360 K za odijela i naoružanje. Kod ove stavke u odnosu na prethodnu godinu paušal je povećan za 480 K, a u obrazloženju je navedeno kako je za gradsku upravu "neophodno nužno imati jednog stražara više, naročito radi noćne službe."

III – Zdravstvo: Planiranih 1500 K trebalo je rasporediti na devet stavki: plaće za primalju (360 K) i "živodera" - šintera (50 K), troškovi za "uzdržavanje ambulatorija (300 K), medikamenti za bolesnike izvan bolnica (30 K), troškovi za "kalemljenje" (cijepjenje) djece (20 K.), "neutjerivi" bolno-opskrbni troškovi u tuđim bolnicama (600 K.)²⁸,

troškovi za sahranu ubogih (100 K), sredstva za dezinfekciju (20 K.) i nabavka krvnog serumu – *Heilserum* (20 K).

IV – Ceste i građevine: Za ove potrebe planiranih 1.620 K trebalo je ovako rasporediti: za plaću cestara 360 K, za troškove čišćenja cesta 40 K, za "uzdržavanje kanala" 299 K, na troškove za "uzdržavanje cesta, čuprija i kaldrme" 800 K, na "uzdržavanje" općinskih zgrada 200 K, na "uzdržavanje" cestarskog alata 20 K. Kao izvanredna potreba, navedeno je "proširenje i produljenje hatovske štale"²⁹ za što je predviđen trošak u visini 400 K.

V – Nastava: Za potrebe nastave planirana je suma u visini 8.858 K, od čega je najveći dio, 6.612 K svrstan u grupu A - "redovite potrebe" iz kojeg je trebalo dati na plaće (beriva) za 4 učitelja i jednu učiteljicu, te za plaće (beriva) dva školska podvornika, muške (480 K.) i ženske (52 K.) osnovne škole. Ostatak od 2245 K. u grupi B su "stvarne potrebe" za

28 Ova je stavka u prethodnoj godini bila 300 K, a njeno duplo uvećanje ovako je obrazloženo: "Pošto ova općina mora za jednu uhuđnicu nalazeću te siromašnu ženu troškove plaćati koji će premašiti do sada odobrenu svotu, zato se za ovu godinu i moralo više prelinimirati."

29 "Pošto je krov na hatovskoj štali skoro sav propao i iztruo te bi sada isti cripom pokriti moralo. U izgledu je da će od sad dva hata mjesto jednoga biti, pa bi se i produljiti morala pa se zato ova svota u proračunu stvorila."

koje je planirano potrošiti 2.186 K. Za školski paušal (70 K), za đачke stipendije 800 K³⁰ i ostatak su ostali troškovi³¹.

VI – Vatrogastvo: Za potrebe vatrogastva predviđeno je bilo 670 K, od toga 500 K je trebalo potrošiti za nabavku vatrogasnih stvari³², a ostatak od 70 K podijeliti na plaću dimnjačara (30 K), uzdržavanje sprava (20 K) i 20 K za nagrade pri požarima.

VII – Rasvjeta grada: U 1901. godini planirano je za “rasvjetljavanje” ulica potrošiti 600 K³³, a za popravak uličnih fenjera 60 K.

VIII – Ukonačenje vojske: Za ove potrebe je planirana 1901. godine potrošnja u visini 100 K, koliko je bilo i prethodne 1900. godine.

IX – Sirotinjstvo: Za potrebe siromaha predviđeno je da se potroši 300 K kao i prethodne godine.

X – Poljoprivredni troškovi: Planiranu sumu od 1.300 K trebalo je u 1901. godini potrošiti na gradskog vrtlara (960 K), “uzdržavanje sađenih drveća i uzorne bašče” (300 K), te 40 K na “uzdržavanje” kotarske štale.

XI – Troškovi samouprave: Ova stavka se odnosi na potrebe ubiranja općinskih daća (prireza). Predviđenu sumu od 1.060 K tokom 1901. godine trebalo je podijeliti na plaće “dohodarstvenih nadzornika” (800 K) i

za “nabavku juxta knjiga³⁴ i placarskih bileta”. Nije naveden broj nadzornika za prikupljanje općinskih daća.

XII – Razni troškovi : Za razne troškove predviđena je svota od 800 K. Od tih novaca trebalo je platiti 100 K Zemaljskog poreza za općinske zgrade i zemljišta, ostaviti 100 K za “nepredvidljive” troškove, a za otplatu općinskog zajma je trebalo 600 K³⁵

POVEĆENJA, ODNOSNO SMANJENJA PLANIRANIH PRIHODA NEKIH OPĆINSKIH DAĆA

U proračunu za 1901. godinu navedeni su planirani prihodi “kao i lani” za sljedeće općinske prireze: najamnine općinskih zgrada, behija, zebhija, klaonica i telalalija. Povećani su: prihod od uvoznine za 1.400 K u odnosu na 1900. godinu, jer su povećani porezi na kafu, šećer vino, pivo i “petroleum” i prihod od pijacovine za 100 K, jer su povećane cijene sa korištenje pijaca i sajamskih trgova. Prihod od kantarije je smanjen u odnosu na predhodnu za 1.000 K, jer je u jesen 1900. godine Gračanicu zadesilo veliko nevrijeme, pa je tom prilikom stradala prispjela ljetina..³⁶ Smanjenje općinskih prihoda za ovu stavku ovako je obrazloženo: “Pošto je kako lanjske godine tako i ove slabo

30 U obrazloženju povećanja ove stavke navedeno je: “Ove godine ustanovljena je pored dosadašnjih dviju i treća stipendija od 200 K godišnje za učenike u donjotuzlanskoj gimnaziji”

31 Planirani ostali troškovi su bili: nabavka pisaćih i “risaćih” stvari (160 K), knjižnica za učitelje (36 K), farbanje i popravak školskih prostorija (80 K), ogrijev i osvjetljenje škole (240 K), troškovi za školski vrt (40 K), ogrijev za učitelja (80 K), najamnina za žensku školu (360 K), uzdržavanje ograde oko školske bašče (40 K), čišćenje školskih zahoda (40 K), potpora siromašnoj školskoj djeci (300 K), aparat za indukciju (13 K) i nabavka sufara za muhamedansku vjeronauku (40 K)

32 U obrazloženju ove stavke navedeno je da su za vatrogastvo potrebne stvari nabavljene prethodne 1899. godine, te da je ostalo da se “naruči još nešto manjkavih stvari.”

33 U obrazloženju ove cifre koja je nešto veća nego prethodne godine navedeno je da to zbog toga što je povećana cijena “petroleuma” i što je postavljeno nekoliko novih fenjera.

34 Juxta knjiga je knjiga u koju se na jednom listu unose u dva dijela iste cifre. Jedan dio lista se odcijepi i da stranki, a drugi ostaje porezniku.

35 U obrazloženju ovog troška navedeno je da je općina prije osam mjeseci “dignula” zajam na 15 godina u visini od 8.000 K kod Zemaljske banke. Za taj zajam je trebalo svake godine 15. maja i 15. novembra otplaćivati ratu pa je zato ta svota stavljena u godišnji proračun.

36 O tome kolika je šteta bila Zemaljskoj vladi u Sarajevu pisao je Fridrih Foglar. On je smatrao da će se općina teško oporaviti bez Vladine pomoći, ali je ta pomoć izostala. (M. Kujović, Okružna oblast Donja Tuzla pod upravom Fridriha von Foglara od 1994. do 1912. godine, *Gračanički glasnik*, XIII/17, 2009, 100-114:

rodilo, a naročito je još ove godine i led skoro trećinu kotara, negdje slabije a negdje totalno sve usjeve kao i šljive i drugo voće uništio te se zato i predviđa da kantarija planirana za 1900. godinu može tek malo više od polovine preliminarne svote dosegnuti. Zato se i u proračunu za 1901. godinu svota za 1000 k manje stavila". Predloženo je smanje prihoda na držanje pasa–psetarine sa 50 K na 20 K, jer je za mnoge vlasnike bila previsoka.³⁷

Prema godišnjem proračunu, od općinskih daća trebalo je biti prikupljeno 24.800 K, dok su planirani rashodi iznosili 23.137 K. Prema Iskazu o ostvarenim prihodima i rashodima 1901. godine koji je sastavni dio predmeta *Budžet opštine Gračanica za 1902. godinu*³⁸ vidimo da to nije ostvareno. U *Iskazu o proračunu predidućoj godini postignutih, odnosno nadati se imajućih uspjeha rukovanja* koji je potpisao gradonačelnik Ganibeg Muftić 7. oktobra 1901. godine, ostvareni prihodi od općinskih daća bili su 20.610 K, a troškovi 23.617 K, što znači da je općina bila u odnosu na proračun u manjku 3.007 K.

ZAKLJUČAK

Iz Proračuna Gradskog poglavarstva za gračaničku općinu za 1901. godinu vidi se da je grad Gračanica tada imao troškove (potrebe) i prihode (pokrića) svojstvena i drugim bosanskohercegovačkim urbanim sredinama. Kako u gradskoj upravi nisu mogli računati na bilo kakve dotacije, gradski vijećnici, zajedno sa načelnikom Ganibegom Muftićem svaki su planirani trošak dobro "vagali" i nastojali uštedjeti bar jednu krunu. Proračun potreba za 1901. godinu pokazuje da su bili dosta realni u procjenama prihoda i rashoda o čemu svjedoči činjenica da na

višim upravnim instancama nije bilo izmjena cifri koje su u Gradskoj upravi izračunali, te na sjednici Gradskog zastupstva Gračanica oćinski vijećnici jednoglasno usvojili. Svaka stavka Proračuna govori za sebe i nije samo "gola" cifra nego pruža sliku tadašnjeg života. U gradu se živjelo skromno. Gradska uprava je usklađivala potrebe i prihode grada, a kad to nije bilo moguće, onda su se dizali kredit kod Zemaljske banke u Sarajevu koji su uredno otplaćivani

SUMMARY BUDGET OF THE CITY MUNICIPALITY OF GRAČANICA FOR 1901

The budget of the city administration of the Gračanica municipality for 1901 shows that the city of Gračanica back then had costs (needs) and revenues (coverages) which were typical for other urban areas of Bosnia and Herzegovina. As the city administration could not hope for any grants, the city councilors with Mayor Ganibeg Muftić carefully considered all planned costs and always tried to save at least one crown. The needs calculation for 1901 shows that they were quite realistic in estimating revenues and expenditures, further supported by the fact there were no changes in the figures calculated by the city administration on the higher administrative instances. During the session of the city council of Gračanica these were unanimously adopted. The budget speaks for itself and it should not be seen as a mere figure or calculation, but as a picture of life at that time. Life in the city was modest, the city administration tried to balance the revenues and expenditures, loans were taken with the Regional (Zemaljska) bank in Sarajevo, which were duly repaid.

37 U obrazloženju ove stavke navedeno je da je smanjena zato što je za "mnoge domaće" bila previsoka pa nisu htjeli da drže pse "već su radije puštali da ih šintori ubiju nego pristojbu za iste da plate."

38 ABH, ZV, opći spisi, šifra 23-116/23- 1901.

